

JAUNŪJŲ VAKARŲ AUKŠTAIČIŲ KAUNIŠKIŲ KALBINĖS GIMTINĖS VAIZDINIAI: KAUNO, JURBARKO, ŠAKIŲ IR MARIJAMPOLĖS KALBINIS (NE)GIMINIŠKUMAS

Santrauka

Straipsnyje nagrinėjami vakarų aukštaičių kauniškių patarmės plote esančių vietovių – Kauno, Jurbarko, Šakių ir Marijampolės – jaunuolių kalbinės gimtinės vaizdiniai. Tiriama medžiaga – tyrimo, vykdyto taikant perceptyviosios dialektologijos principus, duomenys. Respondentų savimonėje susiformavę kalbinės gimtinės vaizdiniai išryškunami aptariant kalbos kodų pasirinkimo dažnumą ir nagrinėjant kalbinės gimtinės (ne)giminiškumo su kitomis vietovėmis lokalizacijos polinkiams nustatyti skirtus pieštinius (mentalius) žemėlapius.

Duomenų analizė rodo, kad su tarmine raiška kalbinės gimtinės labiau linksta sieti centrinių nagrinėjamosios patarmės ploto vietovių – Šakių ir Marijampolės – jaunuoliai. Tikėtina, kad dėl varianto savitumo, t. y. nedidelio jo skirtumo nuo bendrinės kalbos, dalis tiriamųjų savojo kalbinio kodo neatpažįsta. Pripažindami tiek tarminę, tiek netarminę raišką kalbinėje gimtinėje, Jurbarko, arba patarmės paribio zonos, moksleiviai patvirtina kelių kalbos variantų egzistavimą šioje zonoje. Kaune vartojamas kalbinis kodas vietos respondentų vaizdiniuose, matyt, siejamas su bendrinei kalbai artimu variantu.

Pieštiniai žemėlapiai atskleidžia, kad kalbiniu giminiškumu Šakiai ir Marijampolė siejami su didžiąja vakarų aukštaičių kauniškių ploto dalimi. Jurbarką glaudžiausi kalbiniai ryšiai sieja su artimiausiomis žemaičių ir aukštaičių tarmių paribio zonomis. Kauno jaunuolių kaip panašiausios į kalbinę gimtinę nurodytos vietovės beveik sutampa su XXI a. antrajame dešimtmetyje išskirtu bendrinės kalbos standarto plotu.

Iš jaunųjų kalbos vartotojų nuostatų išryškėję variantiškumo vaizdiniai beveik sutampa su objektyviu objektu ne tik tiriamųjų kalbinės gimtinės ir apylinkių, bet ir viso lietuvių kalbos ploto kalbiniu variantiškumu.

LAURA GERŽOTAITĖ

ESMINIAI ŽODŽIAI: perceptyvioji dialektologija, vakarų aukštaičiai kauniškiai, kalbinė giminė, kalbinis giminiškumas, pieštiniai žemėlapiai.

LAURA GERŽOTAITĖ

Vilniaus universiteto Kauno fakultetas

Muitinės g. 8, LT-44280 Kaunas

l.gerzotaite@gmail.com